

RÁKÓCZI HÍRLEVÉL

Sereniss. Franciscus Rákóczy Princeps
Transylvanicae Principatus in Collegio Podoliner
sum a periculo vita Neostadio mirabilis
liber est. 1703.

Cum Deo pro patria et libertate

2009 június

hetedik megjelenés

Asztalos Miklós

Rákóczi Ferenc és kora

Rákóczi Magyarországa

MÁSODIK FEJEZET

A szociális és közgazdasági viszonyok

Rákóczi 1703-ban, amikor zászlóit kibontotta, súlyos szociális nyugtalanságot és viszonyokat talált az országban. Amióta 1608-ban az országgyűlés megengedte, hogy, ha nem akarnak a megyék élni a jobbágyok költözködési jogával, csináljanak arról magánjogszabályt, azóta a jobbágy szabad költözködési jogáról alig beszélhetünk, mert minden megye igyekezett nemeseinek minél állandóbb olcsó munkaerőt biztosítani. A megkötöttséghez járult a földesúri terhek hallatlan emelkedése. Egyre inkább találkozunk a földbirtok jobb kihasználásának földesúri vágyával, viszont az ezzel járó munkatöbbletet is lehetőleg az ingyen jobbágy nyakára sózták. Ugyanakkor megkisebbedtek a jobbágybirtokok is. A majorsági földeket a földesurak a jobbágyoknak olyan földjéből szakították ki, amelyre addig a jobbágy ősi szokásjoggal igényt tarthatott. A köztulajdont képező erdőkből is nemegyszer kitiltották a jobbágyközségeket. Az egykori közös földhöz is elvész minden jobbágyi jog. A jobbágy lassan béresszolgává alakult át. A borkimérés és a mézszárszéktartás joga is a földesúr volt, ami ismét csak a paraszt kiuzsorázását segítette elő. A korlátlan lett földesúri hatalommal szemben nem volt jogvédelem, hisz az úriszék és a megye bíróságában is egyaránt a nemes urak ültek. A földesúr nemegyszer a halálos ítélet megváltásával tette jobbágyát örökös jobbágygá. Az ilyen jobbágy sem a katonaság, sem a város oltalma alá nem menekülhetett. Az ilyen "örökös jobbágy" jelenti a magyar történet folyamán a munkáskérdésben a legalacsonyabb fokot. A földesúri terhek mellett az állami adó, a dica is terhelte a jobbágyot, amit még tetéztet újabban az államnak szolgáltatandó évi 12 napi ingyenmunka is. A jobbágy évente 52 napot szolgált ingyen földesurának és az államnak, természetesen a legjobb munkaidőben. Elképzelhetjük, hogy mikor jutott a jobbágy a saját munkája elvégzéséhez.

Érthető ezek után, hogy a XVII. században nem egy kisebb parasztlázadás volt, így 1618-ban Bethlen Gábor első támadásakor; 1631-32-ben Császár Péter mozgalma, amely egész Gömörtől Szabolcsig terjedt; 1659-ben az aradi, a következő második évben a szatmári lázadás; 1690-ben Orás András vallási háttérrel is terhelt ugoccai mozgalma. Ezekben a szociális lázadásokban a század végére, amikor a földesúri terheket messze felülmúlta a bécsi gazdasági rendszer és az idegen megszálló katonaság okozta gazdasági teher, a parasztság gyűlölete a nemességről némileg átvitetett a németiségre s a szociális ellentét a szegény és a kizsákmányoló között magyar és német ellentété színeződött át. Már egészen ilyen színezete volt az 1697. évi tokaji lázadásnak s ez adott nemzeti jelleget és irányt 1703-ban a Rákóczi zászlói alá sereglett jobbágyosság megmozdulásának is.

Súlyos szociális kérdés volt a jobbágyosság helyzete mellett az egytelkes nemesek helyzete is. A XVII. században részben a magyar királyok, részben az erdélyi fejedelmek igen nagy számban nemesítettek birtokadományozás nélkül jobbágyokat, főleg katonai szolgálatuk elismeréséül. Nem egyszer olyanokat, akik a török hódoltsági területen laktak s akik ilyen alapon meg is tagadták az adózást a töröknek. Ezek a birtoktalan, vagy csak egytelkes nemesek a század végére nagyon felszaporodtak. Nemesi kiváltságuk alapján nem vettek részt az állami terhek viselésében s már ez magában igen nagy mértékben növelte a jobbágyok állami terhét, amelyet valakikre mégis csak át kellett hárítani. Az egytelkes nemeseknek azonban már nemigen volt erejük, hogy az állami terheken túlmenően a földesúri terhektől is mentesítsék magukat. Ez állandó nyugtalanságra, katonaeletre s békés időben elégedetlenségre készítette őket. Ezért csatlakoztak volt szívvel-lélekkel az egytelkes nemesek is Császár Péter parasztlázadásához. Ezek az egytelkes nemesek voltak a szítói és lelkei a tokaji lázadásnak s egy testtel-lélekkel csatlakoztak Rákóczi mozgalomához is.

Meg kell jegyeznünk, hogy a jobbágyok és az egytelkes nemesek szociális elégedetlensége nem a nagybirtokos nemesség, hanem a középbirtokos nemesség ellen fordult. Az utóbbi sokkal jobban kihasználta őket és sokkal kevesebb megértést tanúsított velük szemben. Rákóczi az ország legnagyobb birtokosa volt. Magyarországon 18 megyében 396 falu ura s uradalmi területe 1,288.675 katasztrális hold volt. Erdélyben 9 megyében 50 faluja volt 100.341 hold területen. Ennek a hatalmas birtoknak legnagyobb része, közel egymillió hold az egymással szomszédos Bereg, Zemplén, Szabolcs, Szatmár és Szilágy megyékben volt s az itt elterülő uradalmak egymással szinte összeolvadtak. Ez a hatalmas birtok volt a szabadságharc egyik legnagyobb anyagi erőforrása, de egyben a legnagyobb emberrezervoárja is. Rákóczi megértéssel viselkedett mindég jobbágyaival szemben, akik őt ezért ragaszkodással szerették. Ez a jobbágytömeg is sokat szenvedett az uradalmakban garázdálkodott német katonaságtól s a birtokok elkobzása alatt a zálogba adott birtokokon bevezetett kiuzsorázó gazdálkodás miatt. Őszinte bizalommal várta tehát gazdája visszatértétől a gazdasági helyzetének megjavulását is. Nem Rákóczi és nagybirtokos társai álltak tehát szociális ellentétben a jobbágyossággal és az egytelkesekkel, hanem a vármegyék közgyűlésének népe, a megyei többszörös kis- és középnemesség.

Rákóczi a szociális ellentétek csökkentését a jobbágy vállalt nyomó terhek csökkentésétől várta. Jobbágyszabadításra nem gondolt és mint korának gyermeke nem is gondolhatott. De tudta, hogy a terhek levétele a gazdasági megkönnyebbülést s ezzel a szociális izgalom lecsillapodását kell, hogy eredményezze.

Rákóczi a hadra kelt jobbágyokat és családjukat mentesítette mindennemű szolgáltatási kötelezettség alól. Nagy súlyt helyezett a hadviselés okozta károk megtérítésére s a hadiárvaék gyámolítására. Azonban tudta, hogy a földesúrnál maradt jobbágság terhén is könnyíteni kell. Ennek viszont csak egy módja volt. Ha leveszi a jobbágyok válláról az állami adózást. Mert a földesúri szolgáltatásokat a gazdasági élet teljes összeomlása nélkül nem szoríthatta volna szűkebb körre.

A szabadságharc első négy évében egyetlen dénár állami adót nem szedtetett Rákóczi. A küzdelem költségeit az egyéb állami jövedelmekből, a francia segélyből és a maga uradalmainak hozadékából fedezte. A nemzeti mozgalom egyik kiobbantója a felfokozott állami adózás volt. Az adóterhek csökkentése és a régi mértékre való visszaszorítása hozzátartozott a felkelés céljaihoz. Érthető tehát, ha Rákóczi az állami adózás teljes kikapcsolásával ment a küzdelembe.

Az állami adó ugyan közvetlenül a jobbágyokat nyomta, de közvetve a nemességet is érintette. Mert minél nagyobb állami terheknek kellett a jobbágnak megfelelnie, annál kevesebb értékű szolgáltatást várhatott attól a földesúr. Az állami adók mellőzése tehát nem csak tényleges könnyítést jelentett, de alkalmat nyújtott arra is, hogy a földesúri terheket így könnyebben viselő jobbágy és a földesura közötti viszony is javuljon.

Volt némi szociális íze a vármegyéknek nyújtott kedvezménynek is, amikor a porták számát lejjebb szállították, mert ez is az állami szolgáltatások mértékének csökkentését jelentette, akkor már, amidőn mégsem lehetett tovább is eltekinteni a dicák, az állami adó kivetésétől.

Rákóczi a kifosztott és gazdaságilag tönkretett országban a kiuzsorázott jobbágyosztály szociális nyugtalanságával találkozott. Azonban sikerült neki különböző könnyítésekkel ezt a gazdasági nyomást csökkenteni s ezzel a kérdést nyugalmi állapotba hozni. Ezzel bizonyoságot tett annak a felismerése mellett, hogy a helyes gazdasági politika: az egyes osztályok terhének csökkentése, illetve arányosítása a legcélszerűbb és egyben legkevésbé forradalmi szociálpolitika. A magyar történelemben ezzel a felismeréssel is úttörőnek bizonyult.

Már Rákóczi korában is szólás-mondás volt, hogy a háború viseléséhez elsősorban pénz, pénz és még egyszer pénz kell. Az ország anyagi forrásai az egészen lecsökkent teherviselési képességgel egyenes arányban ki voltak merülve. Lipót, IV. Béla óta elsőnek, már bevezette a rézpénzt s a nemes érmek, amikhez az ország külföldi exportja, állat- és borkereskedelme útján jutott, adók fejében kímélet nélkül kivetettek az országból. Anyagiakban felhalmozott erőtartalmak tehát semmi sem volt az országban akkor, amikor a mozgalom kiobbant. Ez azt jelentette, hogy a komolyan latba nem eső francia segélyen kívül, abból kell a mozgalmat s az országot is fenntartani, amit az ország napról-napra, évről-évre termel. Az országnak azonban sem számot tevő ipara, sem valamire való kereskedelme nem volt. Egy-egy év rossz termése katasztrófális megpróbáltatással járt. A nemesércbányák termése utóbb még a külföldi áruk biztosítására sem volt elegendő. Olyan pénzügyi politikára volt szükség, amely függetleníteni tudja az ország szabadságharcát a mezőgazdasági termelés esetleges katasztrófáitól, a kereskedelmi és ipari élet hiányából származó megterhelhetések gondjától s végül szükségtelenné tudja tenni az állami adók kivetését. Szóval az ország gazdasági erejétől független anyagi erőforrást kellett teremteni. Egy ilyen erőforrás ideig-óráig tényleg megfelelő erőt szolgáltathat, viszont amint nem lehet, fából vaskarikát csinálni, épp annyira biztos, hogy ez az erőforrás csak nagyon rövid ideig vehető igénybe. Csupán csak addig, amíg a gazdaságilag fedezetlen mesterséges anyagi eszköznek van bizonyos, a lelkek elfogadó készségében élő, erkölcsi fedezete. A felkelés pénzügyi politikája az ország erőforrásainak kimerültsége és gazdasági állapotának teljes leromlása miatt kénytelen volt a felkelés fenntartására olyan gazdaságilag fedezetlen anyagi eszközt igénybe venni, amelynek egyedül a lelkek készségének erkölcsi fedezete adott árfolyamot. A kuruc szabadságharc összeomlásának egyik oka és az egész mozgalom egyik tragédiája, hogy a természettől fogva különben oly gazdag országban kénytelen volt a mozgalom önfenntartása érdekében különben értéktelen s csak kényszerrel felértékelt fizetési eszközök útján teremteni magának anyagi alapot. Így a felkelés anyagi alapjának fedezete is csak a lelkesedés volt. Azzal állt s annak letörésével devalválódott.

Rákóczi nagy súlyt helyezett arra, hogy hadait minél jobban és minél pontosabban fizesse, mert le akarta szoktatni azokat a prédálásról, ami egyrészt fegyvelembontó volt, másrészt nem kímélte a kurucbarát vidékeket sem. Mivel az első négy évben adót nem szedtetett s a francia segély elenyésző volt, a kincstári javak jövedelmein kívül bizonyos szolgáltatásokat mégis kívánt. Így megkívánta, hogy minden porta után 10-10 gyalogos katonát állítsanak ki és fegyverezzenek fel s hogy ennek a megyei hadnak az ellátásáról a megyék gondoskodjanak. A nemesség és a papság a személyes felkelés megváltásaképpen a had fenntartására gabonából, borból és egyéb terményekből tizedet, a négy évet meghaladt lovakból, három évnél idősebb marhákból és a juhokból huszadot tartozott adni. A tábor élelmezési szükségleteit mindég a tábor vidékének lakossága látta el, míg a kereskedők és a mesteremberek jövedelmük tizedével szolgálták a hadsereg fenntartásának költségeit.

Ezek mellett a kincstári jövedelem fordítottát a hadsereg céljaira. Viszont ez oly csekély volt, hogy a hadi és kormányzati kiadásokat közletről sem fedezte. A kincstári jövedelem legfőbb bevételi forrását a kincstári birtokok jövedelme jelentette. Hogy ez ne rövidüljön meg, szigorúan beszédette Rákóczi a kincstári birtokok jobbágyaitól a taksát, tizedet, kilencedet és a többi szolgáltatmányokat. Tehát már csak a kincstári birtokok jövedelmezőségének fenntartásáért is szükséges volt a hadba nem vonult jobbágyok kötelezettségeinek éptartása.

A kincstári jövedelem egyéb forrásai a harmincad és egyéb vámok, a só és egyéb bányajövedelmek voltak és Rákóczi által a kincstár jövedelmei közé soroztatott a papi tized is.

De a hadsereg körüli különböző szolgáltatások és a kincstári jövedelmek együtt sem fedezték a felkelés költségeit. Rákóczi s más főurak, mint például Károlyi is, nemegyszer készpénz kölcsönrel támogatták a nemzeti ügyet, amelyeknek visszafizetésére természetesen soha nem került sor. Emellett az egyes városok is tetemes áldozatot hoztak a felkelés ügyéért, így például a kezdet kezdetén Debrecen, de valahány többi város is, ahol csak a mozgalom alatt Rákóczi vagy seregei tartózkodtak.

Mindez azonban kevésnek bizonyult a költségek fedezésére s a mozgalom vezérkara, élén Rákóczival, 1704 végére belátta, hogy, ha az állami adózást nem akarják feleleveníteni, akkor a hadi kiadások fedezésére szükségpénzt kell kibocsátaniok. A vármegyék és a királyi városok felhatalmazása alapján kezdte meg Rákóczi 1705-ben a rézpénz veretését. Maga sem hitte, hogy ezzel a hiányzó ezüst- és aranypénzt huzamosabban pótolni lehet. De remélte, hogy egy-két évig átsegíti a nemzeti ügyet a gazdasági nehézségeken. Elsősorban azt remélte ettől, hogy most már rendesen fizetheti a hadakat s amellet a még jelentkező arany- és ezüstpénzt külföldi fegyverek és szövetek bevásárlására fordíthatja, amire égető nagy szüksége volt.

A rézpénzek báró Hellenbach János kamaragróf és Ajtai Mihály felügyelete alatt kerültek kibocsátásra s előállításukkal a nagybányai, besztercebányai, selmeci, kassai, körmöci, majd a munkácsi pénzverőházak foglalkoztak. A kassai egy ideig Szepesváron működött. Az ország pénzügyeit és így a hadi pénztárak felügyeletét is a Rákóczi-birtokok főigazgatója, Rákóczi udvarmestere, Ottlik György intézte. 1706-ban aztán megalakult a Közgazdasági Tanács s mellette a kincstár, amelyek azonban majdnem egymástól függetlenül kezelték a közjövödelmeket. Utóbb a két intézmény összeolvadt s hol Besztercebányán, hol Kassán ülésező gazdasági tanács kezelte az ország összes gazdasági ügyét, kivéve a nagy- és felsőbányai pénzverőházakat, amelyek felügyeletét Rákóczi önmagának tartotta fenn.

A gazdasági tanács elnöke, Rákóczi régi bizalmi embere, Klobusiczky Ferenc volt. Rangban utána a kincstárnok, Radvánszky János következett s a munkát tizenhárom tanácsos, egy titkár, két ügyész s még tizenegy segédhivatali tisztviselő látta el. A tanács a vármegyékben külön tiszteket tartott s külön biztosa volt Erdélyben és a tiszai Részekben is. Erdély pénzügyeit Barcsay Ábrahám, a Részekét Sztojka László vezette. A Bercsényi által szervezett ezredpénztárak a gazdasági tanácstól kapták a pénzt s azok gondoskodtak a zsoldfizetésről s a sereg ruházatára szükséges posztó megvásárlásáról. A gazdasági tanács évről-évre elszámolt a fejedelemlnek, aki ezt szigorúan meg is követelte. A tanács fenntartása évente mintegy 50-56.000 forintra rúgott. Bár a katonai biztosok követtek el olykor kisebb sikkasztásokat, nagyobb sikkasztásról nem tudunk, noha a háborús idők igen alkalmasak a hűtlen vagyonkezelésre és egyéb visszaélések elkövetésére.

A gazdasági tanács nagyjában a magyar kamarára emlékeztető kollegiális ügymenetű szerv volt. Azonban nem tudta magát kivonni a szenátus befolyása alól, amely bár csak tanácsadó testületnek indult, a hadvezetés költségeinek fedezését használta fel a maga tekintélyének emelésére. Így végül is a pénzügyekben nem kizárólag Rákóczi akarata érvényesült, hanem a gazdasági tanács intencióin kívül a szenátus is befolyt a pénzügyi politikába. Szekfü szerint Rákóczi az idők folyamán a hadi költségek előteremtésénél egyre jobban a szenátus pénzduzzasztó politikájának a befolyása alá került s így valójában nem az ő gondolata volt a rézpénzek nagymennyiségű kiadása, kényszerkurzusa, majd devalvációja. Így a rézpénz ügyéért, amely kétségtelenül a felkelés legnagyobb bajai közé tartozott, nem egyedül Rákóczi felel, hanem osztozik és nagyobb részt vállal a felelősségben a pénzügyek irányítására károsan befolyó szenátus is.

A fejedelem 1705-ben kétmillió névértékű rézpénzt veretett. Viszont a pénzhamisítók működése elé nem tudott gátat vetni s így már az első hónapokban sokkal több rézpénz forgott közkézen, mint amennyi kibocsátatott. A felkelés végére az újabb hivatalos kibocsátásokkal és a hamisítványokkal együtt mintegy 12 millió névértékű fedezetlen rézpénz rontotta a piacot.

Már 1705 október 29-én szigorú intézkedéseket kellett elrendelni azok ellen, akik a rézpénzt nem fogadták el árucikkért, ingóságokért, vagy pedig nemes ércre való átváltásakor felárt számítottak. Egyelőre az árak ugrásszerű emelkedésén kívül nagyobb baj nem is lett. A baj ott mutatkozott inkább, hogy az eladósodott s adósságait csak ezüstben, vagy aranyban törleszteni tudó nemesség nem akarta elfogadni a rézpénzt. A rézpénz hitelének megmentésére egyesek az 1706 elején tartott miskolci tanácsülésen a pénzkibocsátás megszüntetését és az adókitétést tanácsolták. Azonban Rákóczi a nép adóterheit még mindig mellőzni akarta s ezért finomabb veretű rézpénz kibocsátását határozták el s kimondták, hogy a rézpénzzel is lehet adósságot fizetni, ha a törlesztés módja nem volt előre kikötve. Ezzel kezdetét vette a rézpénz kényszerárfolyamon tartása és az áruk árának limitálása, amint ma mondanák: maximálása. A megyék azonban zúgolódtak a kényszerárfolyam ellen s a seregnél is nyugtalanokdtak a rézpénz ellen. Az ónodi gyűlés tehát devalválta a rézpénzt, a kongót, amint a nép csúfolta s ezzel a pénzügyi csőd országszerte végzetes gazdasági romlást idézett elő.

A rézpénz elértéktelenedése magával hozta, hogy minden vonakodás ellenére ki kellett vetni a vármegyékre az állami adót, a dicát. A megyékre kétmillió forint rovatott ki, de úgy, hogy az terményszolgáltatásokban is elfogadtassék s egyformán terheljen nemest és nem nemest! Az 1708. késő őszi sárospataki gyűlés azonban a dicának még a nevét is eltörölte s a megyék már csak jelentékenyen kisebb adóösszeget vállaltak. A gazdasági csőd menthetetlenül bekövetkezett, a pénztelenség a tetőpontra hágott. Hiába volt Rákóczinak minden nagylelkű áldozatkészsége, az ország teljesen kimerült s ezzel megbénult az egész nemzeti mozgalom.

Az angol és holland követek nem tudták megérteni, hogy miért kell Rákóczinak rézzel fizetni a seregét, amikor Európa leggazdagabb nemesércbányái vannak a kezén. Nem tudták, hogy a magyar bányauügy Lipót alatt végzetesen lezűllött. A bányák jövedelmét a sok háború és a rengeteg bécsi államadósság annyira elnyelte, hogy a bányák karbantartására, újabb befektetésekre mi sem jutott. A bányák így fokozatosan leromlottak s már Lipót alatt ráfizetéssel dolgozott még a híres körmöci bánya is. A körmöci bányánál 1688-1698 közt közel 50.000 forint volt a ráfizetés, amíg a selmeci bánya 1631-ben még évi 40.000 márka ezüstöt adott, 1690-ben a termés már a felére esett vissza.

Ilyen körülmények között nem lehet csodálkozni azon, hogy bár Rákóczi és különösen Bercsényi mindent elkövettek a kitűnő Hellenbach segítségével, hogy a bányák jövedelmezőségét fokozzák, az eredmény jelentéktelen maradt.

A felső-magyarországi bányavidék 1703 szeptemberétől 1708 őszéig volt Rákócziék kezén s az alatt visszanyerte régi jelentőségét, annak ellenére, hogy a nehéz munkásviszonyokkal, a szükséges faszén krónikus hiányával és a bányavízzel még a kitűnő Hellenbach is alig tudott megbirkózni.

Rákóczi különös gondot fordított a bányák fokozott művelésére s a munkásviszonyok javítására. 1707-ben súlyos természetű bányászavargás tette kritikussá a különben is elégtelen nemesfémtermelést. A bányászok fellázadtak, mert őket is rézpénzzel fizették s bérmozgalmukat, melyben a nemesfémbe való honorálást követelték, katonákkal kellett leverni. A lázadás során a munkások magát Hellenbachot is megsebesítették.

Az arany- és ezüsbányáknál sokkal hasznohajtóbb volt a rézbányák művelése. A rézbányáknál is voltak bérmozgalmak, de azok nem fajultak el. Őnt és ólmot kezdetben Sziléziából kellett beszerezni, de később már a magyar bányák is megfelelő mennyiséget termeltek. Gondja volt Rákóczinak a vasbányászat fejlesztésére is. Mint a többi bányaágnak, úgy ennek a számára is adott ki utasítást. Különösen a Gömör megyei bányákat műveltette és sikerült is azok terméséből a hadsereg vasszükségletét kielégíteni. Higanyt és ként is bányásztatott Rákóczi. Utóbbi már az egyéb bányákban folyó állandó robbantáshoz is igen fontos volt. A háborús idők magukkal hozták az intenzív salétromtermelést és puskaporgyártást is. A salétromfőzés központja Nagykálló volt.

A fáradhatatlan és mindenre kiterjedő figyelmező vezérlelő fejedelem a Lipót-féle lezüllesztés után nagy lendületet adott az egész magyar bányászatnak. Kettős célt akart ezzel elérni: biztosítani akarta az ország függetlenségét a külföldi nyerstermékektől, vastól, réztől, óntól, ólomtól, kéntől, salétromtól; nemkülönbön biztosítani akarta a mozgalom anyagi alapjait a nemesfémek fokozott mértékű kitermelésével. Igyekvését csak az első szempontból koronázta siker. A hazai nyersanyagtermelés elegendőnek bizonyult arra nézve, hogy a külföldi behozatal inkább csak a kész fegyverekre és a posztóra szorítkozzék. A termelt arany, ezüst és réz azonban, mint láttuk, nem volt elég arra, hogy kellő anyagi alapul szolgáljon. Sőt bizonyos idő múlva a nemesfémtermelés már a külföldi vásárlások fedezésére sem volt elegendő s így került sor a nemzetközi forgalomban a természetben, állatokban való fizetésre.

Rákóczi a mozgalom érdekében valóságos nemzeti ügyé tette a bányászatot s az alatta kétségtelen fejlődésnek indult a Lipót-féle állapotokkal szemben.

A só kitermelése és értékesítése kezdettől fogva a kincstár jövedelmi forrásául szolgált. A bécsi kormányzat a só árát is oly magasra emelte, hogy a nép nem tudta megfizetni. Sótlanul ették az emberek nyomorult ételüket, amitől betegségeket kaptak s azt beszéltek, hogy a sótalán ételek fogyasztásába sokan bele is pusztultak. A nép dühe már az 1697. évi zendüléskor a sótiszték ellen fordult s a Szatmár megyei Újlakon 1702-ben is kifosztotta a parasztság a sóhivatal pénztárát. 1703-ban, még mielőtt Rákóczi átlépte volna a határt, szintén kirobbant egyszer a nép gyűlölete a sótisztékkal szemben. Rákóczi a só elvonását a mozgalom egyik fő okának hirdette. Természetes tehát, hogy mindent elkövetett, amint a bányák a kezére jutottak, hogy a szegény nép kiuzsorázásának véget vessen, a sóbányák termelését felfokozza s a só árát leszállítsa.

A sóbányák felügyeletét Rákóczi egyik régi embere, Darvai Ferenc, látta el kitűnően. Vezetése alatt a bányák kifogástalanul működtek s az ország nemhogy nem szenvedett sóhiányt a felkelés évei alatt, de még a sókivitel is tovább folyt Németország és Törökország felé. A sójövédelmet teljes egészében a hadiköltségek pótlására fordították. A máramarosi aknák jövedelmének egyharmada fedezte a nemesi társaság fizetését s a sóvári só jövedelme szolgált a profonstűtésre. Az erdélyi sóbányáknak az ország semmi hasznát nem vette. Egyrészt a bányaviszonyok is le voltak romolva, másrészt Erdély hamar elveszett a kurucok számára. Azonban Erdélyben is arra törekedett Rákóczi, hogy a bányászatot fellendítse s ezért újra kiadta, illetve megerősítette azt a rendeletet, amelyet 1658-ban adott ki nagyatyja az erdélyi sóbányák mikénti művelésére.

Rákóczi nagy építető volt s így a kőbányákat is foglalkoztatta. Ennek kapcsán igénybe vette a francia mérnökök szakképzettségét is.

Magyarország igazi anyagi erőforrása a kereskedelem és az ipar elsorvadásán túl, már a kor szelleménél és a sajátos magyar viszonyoknál fogva is az őstermelés volt. A bányászat után tehát egy pillanatot időznünk kell a mezőgazdaság és állattenyésztés állapotánál is. Annál inkább meg kell ezt tennünk, mert erre a természet és az időjárás kiszámíthatatlan szeszélyeitől annyira függő erőforrásra nagyon számított Rákóczi és Bercsényi is. Bercsényi bizakodva írta még Lengyelországból XIV. Lajosnak, hogy a történelem azt mutatja, mindig jó termés van akkor, amikor a magyarság fegyvert fog a szabadságért. Bercsényi optimizmusa azonban nem vált be, mert például az 1707-ik esztendő katasztrofálisan aszályos volt s még abrakot is Sziléziából kellett drága pénzen beszerezni.

A háborús mezőgazdasági termelés nagyon kétséges eredményű szokott lenni. Megcsappan a dolgozók száma, nem jut vas az eke számára. Ellenséges dúlás pusztíthatja el a termést. Bár a kuruc sereg nagyrészt szétoszlott a mezei munka idejében, még az uradalmak sem termeltek valami sokat. 1704-ben nagyrészt azért kötött Rákóczi fegyverszünetet, hogy a nép azalatt elvégezhesse a nyárvégi, őszeleji munkákat.

A háborús idők nem alkalmasak arra, hogy intézményesen javítani lehessen egy ország mezőgazdasági termelési viszonyait. Ha ezt Rákóczi nem is tehetette meg, de mindent elkövetett legalább arra nézve, hogy magát a békés termelést biztosítsa. Katonáinak szigorúan megtiltotta, hogy a termésben, szőlőkben kárt tegyenek s zokszó nélkül engedte, hogy serege zöme a mezei munka idején hazamenjen. Erre annál inkább szüksége volt, mert a nagy pénzinségben a parasztságon kívánt segíteni azzal, hogy megengedte a terményekben való adófizetést, viszont ez megkívánta a termelés lehetőség szerint való biztosítását.

A gazdasági tanács megtiltotta a mezőgazdasági termékek fölös felhalmozását s kötelezett mindenkit, hogy fölös termését maximált áron vagy a hadseregnek, vagy a rászoruló szegényeknek adja el. 1707 után, 1709-ben is szűkös volt a termés, 1710-ben jó termés ígérkezett, de akkor nagy sáskajárás pusztított s a pestisjárvány annyira megtizedelte az embereket, hogy a termést sok helyen a pásztor nélkül maradt barmok gázolták le. Ilyenkor különösen takarmányban volt nagy hiány, amiért is a hadra kelt sereg nemegyszer a zöld gabonát is lekaszálta. A felkelés második felére eső két aszályos és egy pestises esztendő a mezőgazdaságban nagy kárt okozott s így ez a természeti csapás is gyöngítette az ország ellenálló készségét.

Maradandó jelentőségű volt Rákóczi tevékenysége a szőlőművelés fellendítése körül. Már 1695-ben legbizalmasabb emberét, gyermekkori kamarását nevezte ki szőlői és dézmás borai főfelügyelőjévé. 1700-ban pedig egy 48 pontból álló szőlőművelési szabályzatot adott ki, amely rendet teremtett a hegyaljai szőlők munkásai és borkezelői között. Rákóczi a háborús évek alatt is tovább foglalkozott kedvenc termelési ágának gondozásával. 1706-ban újabb szabályzatot adott ki a szőlőművelésről. Azonban nemcsak a maga szőlői érdekelték, hanem a szőlőtermelésnek országos viszonylataiban is nagy jelentőséget tulajdonított. Hisz még a hadakozó Bottyán is ráért, hogy a győrieknek egy 9 pontos szőlőtermelési szabályzatot dolgozzon ki. A szőlőtermelésnek valóban országos jelentősége volt, mert a bor eladásából fedezte Rákóczi a szabadságharc költségeinek egy igen tekintélyes részét. A kincstári szőlők és dézmaborok a kincstár jövedelmét gyarapították. Mivel többen megkísérelték, hogy, bár nem szolgáltak fegyverrel, mégsem szolgáltatták be a bordézmát, Rákóczi az ilyen egyének szőlőit összeíratta és elkoboztatta.

A fejedelem igen büszke volt tokaji boraira és diplomáciai akcióit a legtöbbször tokaji borok ajándékozásával támasztotta alá. Hamar észrevette, amint Márki megjegyzi, hogy a diplomatákat a tokaji bor jobban érdekli és lelkesíti a szabadságnál és a vallásnál.

A háború, az állandó előre-hátra való hadvonulás nem kedvezett az állattenyésztésnek sem. A legelőkön nem voltak az állatok biztonságban, mert hol a kuruc, hol a labanc hajtotta el azokat. A kölcsönös pusztításnak az állatállomány kipusztulása lett az eredménye. Különösen a szarvasmarha állomány érezte ezt meg. Rákóczi ugyan kíméletet parancsolt a hadsereg számára vágómarhákat gyűjtő biztosoknak, de a labancok részéről nyoma sem volt a kíméletnek. Pedig Rákóczinak is, különösen pedig Károlynak volt érzéke a marhatenyésztéshez, Rákóczi nagy marhakereskedést is folytatott nyugat felé. Károlyi pedig ausztriai betöréseikor zsákmányolt svájci tehennel és anyakancákkal frissítette fel gulyáit és méneseit. A lótenyésztés is inkább a hadsereg céljait szolgálta. A katona megbecsülte a lovát, de a lótenyésztő nem lehetett lova sorsa felől biztonságban. Rákóczinak híres ménesei voltak. Sokat adott a szép és jó lóra. Főlovászmesterei nagy érdemeket szereztek a hazai lótenyésztés fellendítése körül. Rákóczi nemcsak jó lovas, de szenvedélyes vadász is volt s mint ilyen szerette a jó vadászkutyaikat. Legégetőbb gondolatai között is szakított magának időt egy-egy rövid vadászatra, amely szinte egyedüli pihenője volt. A szarvasmarha- és a lótenyésztés mellett még a juh-, disznó- és méhtenyésztés volt számottevő. Rákóczi Moldvából is hozatott disznókat s tudunk esetről, amikor Rákóczi Husztról egyszerre ezer oldal szalonnát hozathatott át Munkácsra.

A háborús évek - látjuk - korántsem szolgálták az őstermelési ágak békés művelésének lehetőségét. Ezzel szemben Rákóczi minden téren megtett minden lehetőt, hogy az állapotokat feljavítsa s a termelés biztonságát elősegítse. Ha jelentősebb sikereket nem is érhetett el, arról mindenesetre bizonyosságot tett, hogy az őstermelés gazdasági jelentőségét teljes mértékben átértékelte s nyugodt viszonyok mellett sikerrel vállalkozhatott volna a magyar mezőgazdaság intézményes országszerte való felkarolására. Érdeműül kell feljegyeznünk, hogy nem a máról-holnapra élés kizsákmányolása vezette, mint előtte Lipótot, hanem még a legváltásosabb időben is konzerválni akart, biztosítani akarta a holnapot is.

Rákóczi legkevésbé saját uradalmi holnapjával törődött. Azok hozadékát annyira a nemzeti cél szolgálatába állította, hogy beruházásokat alig foganatosított. A nemzeti cél emésztette fel a termést, a tiszta jövedelmet és a birtokrészekre felvett kölcsönöket is. Emellett gyakran folyt a háború a birtokain s az udvari seregei legtöbbször saját uradalmában táborozva az uradalmakon éltek. A dicák alól uradalmait sem vonta ki s így minden lehető terhet magára vállalt, amit vállalni csak lehetett. Az erdélyi menekülteket is saját uradalmában helyezte el s maga gondoskodott ellátásukról is, amikor azok személyes hűségük miatt Erdélyt elhagyni kényszerültek. Ezt a sok terhet birtokai csak úgy bírták, hogy Rákóczi 1707-ben a személyes kezeléssel felhagyott s Otlík György vezetése mellett megszervezte az udvari gazdasági tanácsot s ettől kezdve szorosabbra vette birtokai kezelésének módját.

A kincstári birtokok két fejedelem öse, I. és II. György alatt meglehetősen összeolvadtak volt a fejedelem magánbirtokaival. Rákóczi szakított ezzel a gyakorlattal és élesen elválasztotta a kettőt. A kincstári birtokokat az országos gazdasági tanács kezelte, Rákóczi azonban szigorúan ellenőrizte a tanácsot, nehogy az a Habsburgok példaira igaztalan elkobzásokkal növelje a kincstári birtokokat. A kincstári birtokokat Rákóczi már a hadjárat elején lefoglalta és biztosította az állam javára, de a szűcsényi gyűlés visszaadatta tulajdonosainak az eperjesi véstörvényszék által elkobzott, valamint a Thökölytől elkobzott s így kincstárvá lett birtokokat. Az 1705. XVIII. tc. felhatalmazta Rákóczit, hogy az érdemeket kincstári javak adományozásával jutalmazza, amivel különben Rákóczi már azelőtt is élt.

Rákóczinak több oka volt arra, hogy az ipart fellendítse. Az itthon előállított iparcikkért nem kellett nemes fémmel fizetni külföldre és a hazai ipar foglalkoztatása az iparos réteg teherbíró képességének fokozását jelentette. Mivel a mozgalom a katonai helyzettel állt és bukott, első sorban a háborús iparágak fellendítésére került sor. Ez nem csak nálunk volt így, Péter cár és I. Frigyes Vilmos porosz király is a katonaság szükségleteinek kiegészítésére teremtett ipart a maga országában.

Hadiipar alatt első sorban a salétromgyártást, puszkaporőrlést, puska- és kardgyártást és a vasipart értjük. De közvetve hadiiparnak kell ezekben az években tekintenünk a hadsereg egyéb szükségleteit kielégítő szabó-, szövő-, tímár-, csizmadia- stb. ipart is.

Rákóczi Kassán, Egerben, Besztercén, Rózsahegyen, Nagybányán, Munkácson stb. tartott üzemből löportörő-malmokat.

Ezekhez a salétromot a Nagykállóban, Tokajon, Munkácson, Erdélyben, Máramarosban és Szepesben felállított salétromgyárak szolgáltatták. A központ Nagykálló volt. A puskaporgyártás központja Munkács volt. Munkács ekkor valóságos ipari várossá lett. Munkács mellett Besztercebányának volt a legnagyobb heti teljesítménye: negyven mázsa. A pénzühiány azonban a puskaporgyártásban is okozott zavarokat, akár csak a nemesérc-bányászatnál láttuk.

Az egész hadjárat alatt mindössze 18.000 puskát sikerült külföldről behozni, részben a nehéz szállítási viszonyok, részben a külföldi nagy kereslet miatt. Ebből 10.000 Danckából, 8000 pedig a császárral szövetséges Hollandiából származott. A kaszával, kapával felszerelve összeverődött sereget fel kellett szerelni s mivel a külföldi szállítás elégtelen volt, nagyon hamar megindult itthon a nagy lendületű fegyvergyártás. 1704 április 26-án állította fel Rákóczi a két első fegyvergyárt Mecenzéffen és Csetneken. Utóbb még Krompachon, Remetén, Svedléren, Gölnicen, Szomolnokon, Stószon, Dobsinán, Rozsnyón, Kassán gyártottak puskát, karabélyt, kardot, szablyát, kopját. Erdélyben Torockón készültek kardok, szuronyok és puskacsövek s vagy Besztercén, vagy Medgyesen puskalakatok is. Erdélyben elsőnek Rákóczi készíttetett puskacsöveket s így egy új iparágat teremtett ott meg. Magyarországon Sréter János, Erdélyben pedig Forgách Simon irányította a fegyvergyártást.

A hadianyaggyártás is 1704-ben vette kezdetét s Kassán, Érsekújváron és Besztercebányán vett nagyobb lendületet. Itt öntötték és fűrték az ágyúcsöveket. A bombákat és a golyókat Dobsinán, Tiszolcon, Libet- és Gölnicbányán állították elő. Időnként pénzühiány miatt itt is mutatkoztak zavarok, különösen az ágyúöntés körül.

1705-ben zsákmányoltak a kurucok első ízben szuronyt s felismerve annak jelentőségét, azonnal gyártani is kezdték. Besztercebányán 1706-ban, Bajmócon a következő évben rendezkedtek be szuronygyártásra.

Melegen érdeklődött Rákóczi a vashámorok működése iránt is. A munkácsiakat a saját jövedelméből évi ezer forinttal támogatta. Azonban nem szorítkozott kizárólag a nagyipar foglalkoztatására. A hutákon kívül számos, főleg gömöri és szepesi mesterember is foglalkozott a sereg ásó, kapa és egyéb vasholmijának előállításával. Mivel több volt a munka, mint amennyit a képzett lakatosok el tudtak végezni, a köpenyegtartó pantallérvasak készítését már cigányokra kellett bízni. A kisipart főleg a javítási munkák foglalták le.

Gondot fordított a fejedelem a kovácsok biztonságára, akik egyben orvosoltak is. Hogy munkájuknak zavartalanul eleget tehessenek, mentesítette őket a katonai beszállásolástól épp úgy, mint a malmokat is. Rákóczi honosította meg a drótvonás mesterségét is. Azelőtt Magyarországon nem értettek a drótkészítéshez és feldolgozáshoz. A rézműipar is beilleszkedett a háborús munkába. Tudjuk, hogy Bottyán számára a dunai átkeléshez és hídveréshez rézpontonok készültek.

Rákóczi nemcsak egyes iparágak megteremtésével és foglalkoztatásával törődött, de belement az egész kis részletekbe is. Tudjuk például, hogy a karabélygyártásnál még a csövek méreteit is ő határozta meg.

Hogy a hadra kelt seregeknek mi mindenre volt szüksége, azt csak akkor látjuk, ha egy-egy olyan város számadáskönyvét olvassuk, amelyben az alakulóban levő kurucsereg valamelyik csapatrésze tartózkodott. Ilyenkor a város a kocsi és szekérjavíttatástól, az edénycsináltatáson, zászlóvarratáson, fegyverjavíttatáson át, a legkülönbözőbb nyersanyagszállításhoz minden elképzelhetővel támogatja a csapatokat s ha a várost ez terhelte is anyagilag, de ez az összeg a maga teljes egészében iparúzó polgárai zsebébe vándorolt.

A közvetlen hadiipar után lássuk a közvetett hadiipar működését. Rákóczi szerette a csínt. Szépérzéke nagyra becsülte a tiszta és csinos külsőségeket. Így hát úgyszólván a legelső pillanattól kezdve, amikor először megpillantotta az összegyűlt mezítlábas, rongyos sereget, arra törekedett, hogy csapatait egyenruhával, mégpedig csinos egyenruhával lássa el. A külföldi áru behozatalát elkerülendő, a hadiipar példájára a posztóipart is fellendítette. A puhovai posztósok és a németprónai szűrszabók mellett Erdélyben a disznódi szűrposztó csinálókát állította munkába. 1707-ben Munkácson posztómetsző műhelyt létesített s azonnal 1500 forintot adott annak birkagyapjú vásárlására. Rákóczi, aki békében a legépítőbb uralkodója lehetett volna az országnak, még évtizedek múltán Törökországban is foglalkozott az ország iparának kérdésével s arra gondolt, hogy Magyarországon meg lehetne kíséreni a gyapot-és a selyemhernyó-tenyésztést is.

A posztógyártásnál is fontosabbnak tartotta, hogy a kész anyagot benn az országban hazai mesteremberek készítsék el, dolgozzák fel. Udvarában külön magyar és német szabói voltak, akik a legkínosabb aprólékosságú utasításai szerint dolgoztak. A kisiparosokat közös munkaműhelybe kényszerítette, olykor erőszak alkalmazásával is, viszont jól fizette őket. Szükség esetén szekereken vitette a szabókat oda, ahol épp nagyobb sürgős munka volt.

A Rákóczi által tervezett, ízlése által kialakított pompás egyenruhák előállításához nemcsak szabókra volt szükség, hanem ötvösökre, skófiungyártókra, hímvarrókra, gombkötőkre is. A hímvarrók a kitervezett mintát Rákóczinak mutatták be, aki, ha az nem tetszett, Mányokival, udvari festőjével rajzoltatott megfelelőbb mintákat. Rákóczi barokk mintákon finomult ízlése alakította ki - állapítja meg Szekfü - az ősi magyar népművészeti motívumok összetételéből a kuruc pompát, melynek csak továbbfejlesztése, itt-ott egyszerűsítése a későbbi úri magyar öltözet.

A megyei csapatok egyenruháját a megyékkel készíttette el. Ekkor jött divatba, hogy a megyék csapatai a megyék színeibe öltözzenek. Ezt a szokást utóbb a labancok is átvették a kuruc kezdeményezés nyomán. A mai megyei hajdúk díszes s külföldiek által méltán megcsodált egyenruhája egyenes vonalon megy vissza a kuruc idők megyei egyenruhájára.

Skófiungvarrók Besztercén, Radványban, Bártfán működtek, de 1708 óta ezen a téren is a munkácsi állami műhely ragadta magához a vezetést. A süveget, a magyar kalapot, morvaországi és sziléziai anyagból készíttették mindvégig s így azok elég drágák is voltak. Az idegen katonák sajátos kalapjait pedig még a hadjárat végén is készen kellett külföldről hozatni.

A sátoerkészítés és a kötélverés is igen kelendő s a hadsereg számára fontos iparág volt. A sátoerkészítésnél különben nagy számmal találunk zsidó iparosokat is, akik különösen a konyha és istálló céljaira szolgáló sátrak készítését végezték. A szőnyegkészítés már fényűzésnek számított, de azért Rákóczi igen érdeklődött aziránt is.

Még a bőr- és a malom- s a sütőipart számíthatjuk olyan iparok közé, amelyeket a háború fellendített. Rákóczi 1704 és 1710 között kerek számban 51.000 pár csizmát vett katonái számára. (Köpenyt 46.000-et csináltatott.) A csizmadiaipar mellett élénk volt a kereslet a szíj- és nyeregipar termékeiben. Természetes, hogy a fokozott bőrfogyasztás emelte a tímárok értékét is. A vezérő fejedelem súlyt fektetett a bőr jó és szép feldolgozására. 1708-ban Huszton színes bőrgyárat állított fel, amelybe Törökországból hozatott a színes bőrök előállításában jártas örmény szakmunkásokat. A szükséges szerszámokat egy konstantinápolyi zsidó szerezte be. Munkácson karmazsinos tímárokat foglalkoztatott. Ezek is Törökországból hozatott török szakemberek voltak. Amikor a nyersbőr megtörésére nem volt elég szakember, akkor a bőröket az egyes ezredek közt szétosztatta és a katonákkal törette meg.

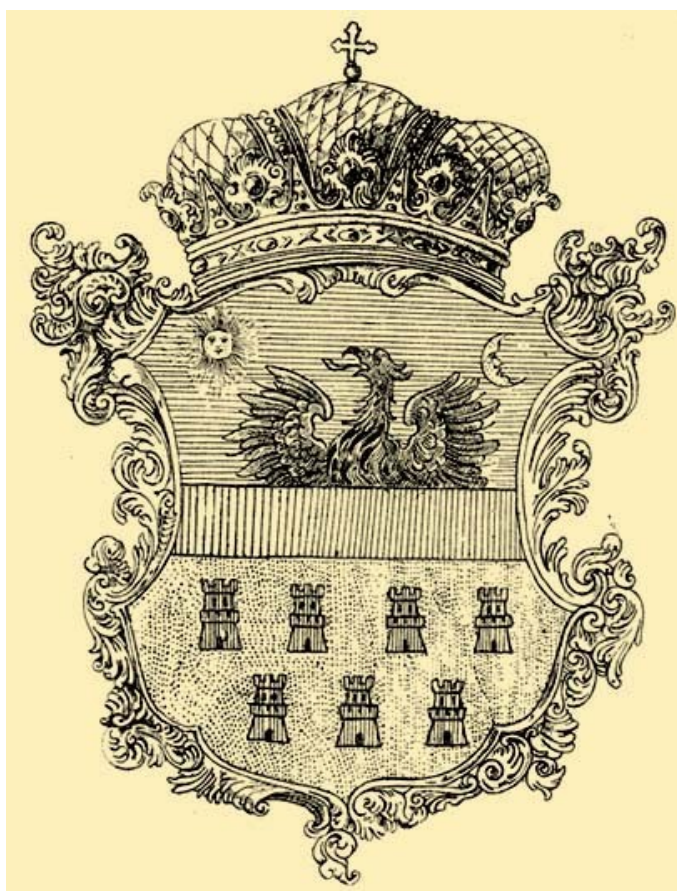
Szűcsök természetesen több városban voltak, de Rákóczi a párdubóereit a rozsnóói szűcsökkel dolgoztatta ki.

részlet

Lischovini András

ERDÉLY ÖRÖME

Örvendezz, gyászba borult Erdély!
Sírtál már eddig eleget az istenek csapásai
és büntetései miatt,
melyek által az ellenség oly kegyetlenül
sújtotta legszentebb oltáraidat,
tűzhelyeidet.

A te számtalan bajaidnak
előszámlálását lehetetlenné teszi
azok már-már megszámlálhatatlan száma.
Ujjé, mert elmúlt már a legzordonabb tél,
s a kikeleti fordulónak
vigasságos korszaka felvirradt.
Töröld hát le vígan a szomorú könnyeket,
s a búbánatra öls víg ábrázatot.
Ímho!

Most rád ragyognak az új nap szerencsét hozó sugarai, rád, akit
majdnemhogypusztított
a déli és keleti csillagképek haragja.
Eljött hát hozzád, akinek érkezését,
míg hosszan késlekedett, oly igen sóvárogva vártad,
eljött a te felséges és igen hatalmas
II. Rákóczi Ferenced,
nagyjaidnak és családjának,
a legdicsőbb fejedelmeknek örököse,
kevesekkel mérhető,
a világon senki mögött sem második fejedelem,
eljött szabadon, Magyarországnak és fejedelemségednek
szabadítójaként,
háborúban és békében igen bölcs,
kegyes, igazságos
fejedelemként.
Mert mindaz, mi mindenki számára tudvalévő,
az igazságban minden erény bennefoglaltatik,
mindazt, mi legfőbb jó, ott hordja önmagában:
benne kell a
fejedelmet,
atyát, bírót
tisztelni, sőt mi több, csak benne tisztelni.
Minden rendű és rangú lakosodban ez az örömrzét
legyen általános, mindenkinek szemmel látható,
merthogy:
az egyház közös istápolót,
a tanács bírót,
a haza atyát,
az ország mindent
megkapott ebben az egy fejedelemben.
Mert úgy látszik, hogy egyedül benne,
mindenki számára minden tökéletességét
egyedül benne valósította meg
az igazságos természet,
hogya testnek
és a léleknek
minden fontos jó tulajdonságát bőkezűen beléáraszthassa.
Az állhatatlan szerencse eddig eléggé állhatatlanul
mutatta ki vele szemben jószágát és gonoszságát, őt magát mindeddig
állhatatos és rendíthetetlen férfiúnak találta,
már-már megváltoztatva hajlandóságát
elhatározta: hogy állandóbb
és igen nagy ajándékaival
ajándékozza meg.
Így hát Mars választotta március hó végén
átlépi határaidat, hogy ennek a gonosz
háborúnak véget vethessen.

Egyszóval:
a fejedelmet szóval és tettel,
a lehető legnagyobb megbecsüléssel,
tisztelettel, tiszteletadással fogadják.
Mi van még hátra, mint hogy ezt a hűséget,
amelyet a felséges fejedelemnek esküdtek,
szóval,
szájjal,
karral,
egyszer s mindörökre
már szentül mindig megtartsák.
Akkor sem őket, sem fejedelmüket
nem fogja megcsalni soha a
jövendő szerencse várása,
és a kezdődő öröm soha nem ér
gyászos véget.

Ám ez az idő szülte öröm nem lesz ideiglenes,
hanem az idővel naponta növekedvén,
a világ legvégső idejéig
tartani fog.

Hogy ez így legyen, téged kérünk mindnyájan, egyetlen legjobb, legnagyobb Isten,

Téged,
minden ország legfőbb bíráját és legfőbb védelmezőjét,
mind a főemberek, az előkelő polgárok egyenként,
és minden ittlakó az ajándékba kapott örömet
hálás alázattal kér, hogy ezt az új örömet
tedd maradandóvá, hadd származtassuk azt át
a késő utódokra,
és közülük senkinek a halála, vagy megöregedése ne vessen
véget neki.

Ezért a felséges fejedelemnek,
akiről elhatározad,
hogy szabad legyen az ő szabad fejedelemségében,
és senkinek se legyen alávetve,
egyedül neked,

és hogy a legfőbb fejedelmünk legyen,
adj neki kegyesen hosszú életet,
és a neki szánt napokat, akár
a mi éveink megrövidítése árán is,
hosszabbítsd meg!

Adj a Te választottadnak
mind vezéri, mind bírói ruhában
szerencsés uralkodást,
válassz mellé hűséges tanácsot,
győzedelmes sereget,
engedelmes népet,

és teljesítsd minden óhajtását,
ami nagyot csak kívánhat
ez a nagyon jó fejedelem!

Így lesz majd, hogy isteni nevednek
tisztelete

becsülete,
dicsősége,
a magyar királyság
s az erdélyi fejedelemség
házaiban,
tanácsaiban
és egyházaiban
naponta egyre inkább gyarapszik.
Úgy legyen! Úgy lesz.

Jegyzet: *A lapidáris stílusban szerkesztett, II. Rákóczi Ferencet dicsőítő vers szerzője Lischovini András Ferenc, Rákóczi tábori orvosa, a filozófia és az orvostudományok doktora. A mű, mely 1707-ben nyomtatásban is megjelent, Rákóczi 1707. évi április 5-i marosvásárhelyi beiktatására készült.*

Egyébként Rákóczit 1704. július 24-én választották fejedelemmé, 1705-ben a zsigóci csatavesztés akadályozta meg beiktatását.

A BARCASÁGI KIÁLTVÁNY

1703 tavaszán Kolozsvárott egy orvos, Vizaknai Bereck György jegyezte fel elsőnek, hogy Rákóczi készül ki Lengyelországból. Erdély ekkor már évek óta a földalatti szervezkedések, fel-fellobbanó mozgalmak váltólázás állapotában élt, Máramaros vármegyétől le Hunyad és Zaránd vármegyéig különböző rétegeket sodort magával az ellenállás. Jobbágyokon kívül katonákat, azután a puskások, armások, darabontok egykor fegyveres szolgálattal nyert szabadságukat elvesztett csoportjait, elszegényedett szabad székelyeket, kereskedőket s a külvárosok népét. Különböző vallású, különböző nyelven beszélő csoportok alkotják ezt az egy irányba áradó mozgalmat. Üzenethordozói, az örmény és török kereskedők is feltűnnek. Katalizátorai a korabeli értelmiség jellegzetes alakjai, papok, iskolamesterek, diákok, professzorok, gazdatisztek, városi hivatalnokok. Máramarosban a román Pintye (Grigore Pinte) a mozgalom egyik nevezetes vezetője.

{895.} Legerősebb bázisa a Székelyföldön alakult ki. 1702 elején arra a hírre, hogy a székelyek rebellálni készülnek, a Gubernium általános vizsgálatot rendelt el. A vizsgálat ugyan semmit nem derített ki, de augusztus 15-én Válaszútnál a „kurucok” szabályos csatát vívtak a kolozsvári császári őrséggel.

45. térkép. A Rákóczi-szabadságharc – a kuruc mozgalom gócai, 1702–1703

A köznemesség vagy rendi testületek irányítását nélkülöző mozgalom Erdély nagy területét hálózta be, de az ország társadalmi viszonyaiból {896.} adódóan nélkülözte a tiszaháti felkelést kirobbantó szegénylegény-szervezkedés egységét. Torockói vasművesek, a székely jobbágyok és fegyverviselők, Kővár vidéki armások vagy a gyulafehérvári aranyosok csoportonként más és más indítékok miatt fordultak a Habsburg-berendezkedés ellen. A magyarországinál változatosabban motivált népi jellegű mozgalmat főleg a feudális terhek, az adó növekedése; a hadsereg katonai terrorja, a hivatali és a katonai nemesség mérhetetlen visszaélései, az államhatalom gyöngesége, a császári gazdaságpolitika s az emberségben való mindennapos megaláztatások miatt támadt elkeseredés táplálta.

Már 1700 folyamán Rákóczi és a szervezkedésben részes hívei a fejedelemség főuraival is kerestek összeköttetést. Nem maradt Erdélyben visszhangtalan a tiszaháti felkelés sem. Rákóczi és Bercsényi azonban a támadás lengyelországi előkészítése során még egyértelműen úgy számolt, hogy Thököly lesz Erdély fejedelme, s nincs nyoma, hogy az erdélyi mozgalmakat a magyarországi vállalkozáshoz fűződő, lengyel, francia segítségre támaszkodó, tágasabb politikai elképzelések vezérelték volna.

Az erdélyi Thököly-párt nemesi bázisa azonban az alkotmányváltozás után teljesen elszigetelődött a társadalom szélesebb köreitől. Az egykori Thököly-hadnagyság, amint beszivárogtak a fejedelemségbe, csak az alsó néprétegek között találtak szervezésre alkalmas közegre. A Thököly-felkelés eszmevilága azonban Erdély változást kívánó tömegeinek csupán szűkebb rétegeiben talált visszhangra, főleg a Székelyföldön erős ellenérzések is éltek a hajdani „kuruc királlyal” szemben. 1702–1703 tavaszán Erdélyben nincs átfogó elvek szerint közös irányt kitűzni képes vezető személyiség, nincs a helyi mozgalmak országos összefogására alkalmas vezető réteg. Súlyosbította a helyzetet, hogy a nemesség várakba, városokba menekült, sőt passzív rezisztenciáját helyenként megtorló akciók váltották fel.

A brezáni kiáltvány kibocsátása – 1703. május 6. – után nem sokkal eljutott Erdélybe. Nyilván némi túlzással állapította meg a Cameratica Commissio elnöke 1703 szeptemberében, hogy mivel Rákóczi „vallásszabadságot és jobbágyfelszabadítást” ígért, „40 000 ember várja bejövételét”. *VÁRKONYI A., Rákóczi. 40.

A magyar állami önállóságért indított háború stratégiájában azonban 1703 őszén Erdély mellékes terület. Rákóczi Erdélyben nem nyithat nyílt hadszínteret. Meglehetősen messze ható következményekkel járt, hogy Erdély az első hónapokban kiesett e háború fősodrából, s egyelőre csonka államiságának intézményes szintjén sem tudott hozzákapcsolódni a királyságbeli vállalkozáshoz. Míg Magyarországon már az első hetekben országos politikai elv és államszervező akarat érvényesül, Erdélyben eluralkodik az anarchia és az antifeudális indulat. Források tömege támogatja Czegei Wass György naplóbeli jellemzését: „Összel, de kivált télben támada Erdélyben paraszt had, {897.} az kik az uraknak és főrendeknek mindenféle marhájakat eldúlák, prédálák, udvarházokat elpusztították, prédálták, vesztegették s kimondhatatlan károkat töttek.” *MHH-S 35. 374.

A mozgalmak energiáit nagyrészt helyi harcok kötötték le. Mégis a szétszórt, egymástól elszigetelt felkelések a határszélre betörő kuruc ezredek segítségével jelentős katonai sikereket értek el. Elfoglalták Somlyót, Abrudbányát, meghódították Máramarost, körülzárták Kővár várát. Nagybányát ugyancsak az erdélyi szegénylegények nyitották meg Rákóczi katonái előtt. Megmutatták erejüket a felkelők a brádi és a szentbenedeki összecsapásban, 1703. november 11-én a bonchidai csatában részben szétszórták, részben maguk mellé állították a kolozsvári őrség megerősítésére küldött székely ezredek. Rabutin eközben mintegy 8–10 ezer főnyi hadseregével Kővárig vonult, de elszigetelődve a magyarországi hadszíntérről, visszahúzódott Szebenbe.

A politikai testületek képviselőit, a vármegyék főispánjait, a székek és városok előjáróit Rabutin november 15-re Szebenbe rendelte, hogy mint az erdélyi rendi állam megtestesítői a Guberniummal együtt ítéljék el a magyarországi háborút. Miközben a császári őrségek sorra átállnak Rákóczi híveire, és Erdély-szerte tekintélyesebb emberek is csatlakoznak a felkelőkhöz, Szeben a főurak börtöne lett. Az élelmezési gondok, zsúfoltság, kiszolgáltatottság, megfélemlítés és a tehetetlenség poklából sokan szökve kerestek menekülést: szolgák, nemesifjak, majd tekintélyesebb főurak is.

A Haditanács türelmetlen utasításaira Rabutin generális meglehetősen későn szervezte meg az ellentámadást. Anyagi gondjain a főuraktól több tízezer forintos „megajánlásokat” beszedve segített. Bánffy gubernátor és Apor kincstárnok 30 ezer, Bethlen Miklós kancellár 20 ezer forintot volt köteles adni, részben ezüstkészletekben és ékszerekben. Majd a székek főkapitányait küldte ki Rabutin Szebenből, hogy a császári zászlók alá katonákat toborozva a lakosságból, nyújtsanak segítséget a császár ezredeinek a kurucok ellen. Thoroczkai István aranyosszéki főkapitányt saját katonái fogták el Kolozsvár mellett. Pekry Lőrinc Fehér megyei főispánt tucatnyi más főúrral együtt Balázsfalvánál Guthi István egykori Thököly-hadnagy ejtette fogságba. Ifjabb Teleki Mihály kővári főkapitány az egyetlen a főurak között, aki egyéni szabadságát védve megtagadta Rabutin Szebenbe hívó parancsát, de sorsát ő sem kerülte el. Hosszú ostromzár után 1704 januárjában Teleki is kénytelen volt feladni Kővárt Kos Mihály ezereskapitánynak. Végül székely felkelők fegyverezték le és küldték ki Kolozsvárról szökött katonák őrcsapatával Rákóczihoz gróf Mikes Mihály guberniumi tanácsost, háromszéki főkapitányt, akit a valóságos viszonyokról tudomást nem vevő Rabutin azzal {898.} az utasítással küldött a háromszéki felkelést lecsendesíteni, hogy „ama nagy politika szerént divide et impera munkálkodjék”. *OL, GT, LCRH F 43, I. 147.

Rákóczi először csak 1703. november 29-én adott ki egész Erdélyországnak szóló pátenst. A „fegyvert viselő és viselhető, mind felső-, közép- és alsórendű lakosainak” *OSzK Kéziratár, Fol. Hung. 1389, Fasc. 31, fol. 298. szóló nyílt levél ösztönözte az erdélyiek mozgalmát, építeni szándékozott katonai segítségükre. A szász natióknak és „az oláh nemzetnek” kiadott pátensek pedig azt mutatják, hogy Rákóczi ismerte a szászok és a románok helyzetét, s számított rájuk. 1703 őszén Orosz Pált küldte az erdélyi hadak „directiojára”, de az ország politikai megszervezésére Rákóczi ekkor még nem gondolt.

A megfelelő központi vezetést és az összefogó politikát, felszerelést, fegyelmet nélkülöző felkelőcsapatok azonban az ellentámadásra induló császári ezredekkel már nem tudták sikeresen felvenni a harcot. Tíge ezredes, miután szétszórta a Gyulafehérvár felszabadítására készülő felkelőket, végigbüntetve a Maros-völgy falvait, a Székelyföldre vonult, és 1704. január 28-án a holdvilági csatában a székely ezredek felett győzelmet aratott.

Rákóczi Erdély-politikája 1704 elején változott meg gyökeresen, amikor a tervezett nyugati hadjárat megakadt, s az új magyar állam nemzetközi elismertetése előtt akadályok tornyosultak.

1704 elején indult Erdélybe fejedelmi kinevezéssel és utasításokkal Thoroczkai István generális, az erdélyi csapatok főparancsnoka és gróf Teleki Mihály mint gazdasági főfelügyelő és főharmincados. Feladatuk – a helyi katonai és gazdasági megbízásokon kívül –, hogy biztosítsák az új magyar állam hatalmát. Rákóczi ettől kezdve ugyanis legfontosabb rendeleteit az erdélyi hatóságoknak is szétküldte. Így a rézpénz kibocsátását megjelentette az erdélyi vármegyéknek és székeknek is, s a sómonopólium, majd annak feloldása ott éppen úgy érvényes volt, mint Magyarországon.

Az integrációs szándékot tükröző politika azonban súlyos nehézségekbe ütközött. Erdélyben a katolikus Rákóczi családnak jóformán alig volt politikai pártja, miközben erősen tartotta magát II. Apafi Mihály kicsiny, de bécsi ösztönzésekkel is biztatott tábora, Thököly híveinek csoportja pedig a szívós és erős török párttal együtt növekedett. Erdély önálló államiságának tudata hatalmas tényező, és úgy látszott, nem lehet vitás, hogy ki legyen Erdély fejedelme.

1704 tavaszán a Porta nyilatkozott: hogy ha kikérik, hazatérhet a nikomédiai bujdosó fejedelem. Orlay Miklós, Thököly ezredese bejött Erdélybe, hogy választott fejedelmének útját előkészítse. A Dobránál átjött alig 5–700 főnyi csapat napok alatt ezrekre szaporodott, és feltartóztatlanul nyomult előre. Branyicska, Kolc vára, Szászváros után, megelőzve az {899.} ugyancsak a fejedelemség székvárosa felé előretörő Thoroczkai generális, bevonult Gyulafehérvárra. Eközben Háromszékben és Csíkban újra nagy erejű felkelés tört ki. A Henter Mihály és más főemberek szervezésével fegyvert fogók körülvtették Brassót.

Március 14-én kelt kiáltványuk, a *Barcasági kiáltvány* az első átfogó erdélyi politikai program:

„Intünk és kérünk, sőt kényszerítünk is ez hazában lakó akármely nemzetből álló igaz haza fiait, ez igaz ügyünket látván, az minket pusztító közönséges ellenségünk ellen közönségesen velünk együtt fegyvert fogni és szegény hazánkat végső pusztulástól megoltalmazni ne késsék.”*OL, Rlt, III. oszt., XXXV. cs., 63. sz. Nemeseket, a különböző rendeket és a városi lakosságot a társadalmi érdekközösség elvei alapján szólítja az állami önállóság megteremtésére.

A székelyek ereje azonban kevésnek bizonyult, hogy a barcasági programmal a különböző Habsburg-ellenes erőket összefogja. Thököly és Rákóczi zászlói alatt harcolók egymás ellen fordultak. Amint Thoroczkai mintegy ötezer főnyi haderejével leért Gyulafehérvárra, Orlay hirtelen meghalt, s a mérgezést rebesgető Thököly-czredek szétszóródtak. Thoroczkai, önmagában elégtelennek érezvén erejét, kitért a császáriak elől, s Tige ezredes serege háborítatlanul vonult faluról falura. Megrohanta és felgyújtotta Enyedet, lakosságát kardra hányta, nem kegyelmezvén „tógás diáknak”, de még terhes asszonyoknak sem. A Brassó külvárosáig hatoló székely felkelőket pedig Graven ezredes 1704. április 13-án a feketehalmi csatában szétszórta.

A megtorló utakat járó császári csapatok és kóborló kuruc seregtörödékek prédájává vált Erdélyben 1704 tavaszán új politikai programok születtek.

Bethlen Miklós kancellár Szebenben megírt és Hollandiában kiadott *Columba Noe (Olajágot viselő Noé galambja)* című röpirata kifejti, hogy a Habsburg-dinasztia és Rákóczi hatalmától egyaránt el kell határolni Erdélyt. Az önálló, el nem kötelezettségét a töröktől és a Habsburg-császártól adóval és a nyugati protestáns országok kezességével megváltó fejedelemség terve azonban az adott viszonyok között kivihetetlennek bizonyult, noha a röpirat alapelvét, amely szerint Erdély az európai hatalmi viszonyok egyensúlyát biztosító tényező lehetne, Rákóczi is magáévá tette. Bethlen írásáért drágán fizetett: Rabutin vasra verette, majd Szebenből Bécsbe vitette csaknem életfogytig tartó rabságba.

Az erdélyi főnemesek ugyancsak elméleti programokkal vélték megoldhatónak Erdély helyzetét. A császári udvarhoz és Széchényi Pál kalocsai érsekhez küldött *Planctus agonisantis Transylvaniae* és a *Iam-iam expirantis Transylvaniae gemitus* írói a *Diploma Leopoldinum* alapján vélték rendezhetőnek Erdély helyzetét.

Bent a fejedelemségben azonban beérett az egységes cselekvés programja, megerősödött Rákóczi pártja. Egyre többen látták úgy, hogy egyedül Rákóczi {900.} fejedelemmé választása útján remélhetik Erdély státuszának rendeződését. Először a székelyek, majd kevéssel utána Torda, Kolozs, és Doboka vármegyék követői mentek ki Magyarországra: „...az ország ünnepélyes ajánlatával: Rákóczi vegye birtokába Erdélyt azon mód szerint, miként elődei bírták.”*

Bécs kapujánál

A gyöngyösi békealkudozás nem vezetett semmi eredménye. A császáriak is keményen tartották magukat, a fejedelmiek is. Azok magyarul nem akartak hallani, ezek meg németül. Ismét csak a fegyverhez kellett nyúlni, aminek nyelvét mindenki megérti.

A bécsi kormány egyszerre négy oldalról támadtatta meg *Rákóczit*. Horvátország felől *Pálffy János* bán jött be a horvátokkal, a Bácska felől *Herberstein* a rácokkal, Ausztriából *Heister* az osztrák csapatokkal és Morva felől *Ritschán* válogatott ezredeivel.

A hadjárat változó szerencsével folyt. Szlavóniában a kurucok nagy vereséget szenvedtek; a Dunántúlról *Heister* kiverte *Károlyi Sándort*, s aztán gyilkos pogány módra dúlta fel a magyar városokat, asszonyt, gyermeket, papot halomra gyilkolva; Veszprémben a nagyprépostot és egy kanonokot halálra sebesíték a vallonok templomrablás közben. Ugyancsak *Heister* ellenében a már kuruc tábornokká lett *Forgách Simon* is csatát vesz *Koronczónál*; de mindezen veszteségekért bőven megfizettek *Bercsényi* és *Ocskay László*, akik a Fehér hegyek között *Szomolyánnál közrekapva Ritschán* tábornok seregét, annak csataedzett ezredeit teljesen semmivé tették; négyezer elesett belőlük: a mecklenburgi lovasezredből csak a zászlótartó maradt meg, a többi *Ritschánnal* együtt fogságba esett: minden ágyújuk ottveszett.

Bercsényi e nagy diadalt *Te Deum* laudemusszal ünneplé meg Nagyszombatban.

De *Ocskaynak* még nem volt elég ez a diadal: ő maga dandárával gyorsan átkelt a védtelenül maradt osztrák határon, s ellenállhatatlan rohammal bevéve valamennyi útba eső helységet, egész Bécs városig hatolt, még az elővárosok kapuján is beágyúzott, s a felriasztott Bécs szeme láttára egy egész éjt ott töltött a császári vadaskertben; ahol a kurucok még azt a két párducot is fellakomázták, amikkel a császár nyulakra szokott vadászni, s aztán úgy tért vissza, egész gulyákat hajtva maga előtt, amiket Nagyszombatban elárverezett, a csapatai zsoldját abból fizette ki.

A *Károlyi Sándor* keserves kapupénze, az az egy arany, ugyan nagy kamattal lett visszavéve.

Károlyi Sándor pedig a Dunán túl a Szentgotthárdot ostromló *Rabatta* tábornokot verte tönkre, aki ágyúi és poggyászaival hátrahagyásával futott vissza előle Styriába.

Ez így folyt felváltva. Egyik nap örömmel volt okuk a magyaroknak, másik nap szomorúságra: a császáriak hasonlóképpen.

Amelyiket vereség ért, az puhult a békekötésre, ellenben a másikat annál inkább megkeményíté a győzelem. Másnap megint fordult a kocka, s akként fordult a békehajlam és harci kedv is.

Jókai Mór

Rákóczi pince: IGEN-NEM

Tokaj-hegyalján imádnak mindent a Rákócziakhoz kötni. Ezer legenda kering, hogy a sok hosszú több kilométeres pincerendszerben menekült Rákóczi az üldözői elől, ami akár igaz is lehet, de Erdőbényén van, aki azt is megkockáztatja, hogy a bényei pincék valamikor egész Sárospatakig értek, és így könnyű volt Rákóczinak megszökni. No igen, egészen Patakig :-)

Két híres, turisták által gyakran látogatott pince is viseli Rákóczi nevét az egyik [Sárospatakon](#) található, a másik [Tokajban](#). Az első kötelező program szerintem, főleg egy kisgyerekes családnak, a másik inkább kötelezően kerülendő. Most nem a borokról írnék, mert mindkét helyen remek borokat lehet kóstolni, az már csak pénztárca kérdése, ki hány fajtát kóstolna egy alaklommal. Most tényleg mint programot, mint családi kirándulás uticélját értékelném a két pincét, hiszen a két borászat remek borokat készít.

Kezdeném a rossz tapasztalattal, maradjon a végére a jó, hiszen minden jó, ha a vége jó!

Tokaj Rákóczi pince:

A "pince" a [Tokaj Hétszözlő](#) tulajdonában van, és Tokaj főterén található. Talán a legjobb hely egy borászat számára, ha kóstolókat szeretne tartani, hiszen Tokaj városába mindenki elvetődik, aki arra jár, buszokkal hozzák a turistákat, egyszerűen nem lehet kikerülni. Mennyivel rosszabb helyzetben van pl. a [Hímesudvar](#), ami eldugva egy kis utcában várja a látogatókat, de annál kedvesebben, profibban! Mégis, a Rákóczi pince a kiírt időpont után tíz perccel nyitotta ki az ajtókat. Mikor választottunk, hogy hány bort kóstolnánk (5), akkor a kóstolást levezénylő hölgy elmondta a menetet: van itt egy iskolás csoport, akik nem kóstolnak, csak a pincét nézik meg, velük együtt tartja meg nekünk is a bemutatót, aztán őket felkíséri, majd mi kóstolhatunk.

Nincs problémám az iskolásokkal, de úgy érzem, hogy több mint 4000 forintért megérdemeltünk volna 20 percet gyerekszívaj nélkül, ahogy ezt a többi helyen meg is kaptuk. Mint megtudtuk a "pincében" nem tárolnak valójában bort, mert a rengeteg látogató miatt a hőmérséklet felmelegedett, és különben is a látogatók mindenbe belenyúlnak, tisztelet a kivételnek! :-) Arról nem is beszélve, hogy az egész pince nem több, mint egy nagy terem és két 50 méteres mellékág.

Ami még nagyon rossz benyomást tett ránk, az a többi borászat kibeszélése volt. Ilyet nem lenne szabad megengedni, még akkor sem, ha őszintén hiszik (ami jó), hogy az ő boruk a legjobb! Csalódottan jöttünk el, ezen még a finom pogácsa se változtatott, amit a kóstoló mellé kaptunk.

Sárospatak Rákóczi Pince:

A pince a pataki vár közvetlen szomszédságában található, és a Pajzos-Megyer tulajdonában áll. Óránként indítanak kóstolóval egybekötött látogatásokat. A kóstolók ára meglepően olcsó, talán a legolcsóbb a környéken, pedig igazi minőséget adnak a

pénzünkért! (8 boros kóstoló csak 2000Ft/fő)

Minket és egy francia házaspárt ez alkalommal (törzslátogatók vagyunk) egy nagyon kedves lány vezetett. Minden nehézség nélkül tartott "szinkron" kóstolást a két nyelven.

Érdekes, itt még soha nem hallottam mások becsmérélsét, csak saját boraik dicséretét. A kóstoló a pince híres termében volt megtartva, amit szalonnasütőnek alakítottak ki hajdanán.

A tűzből a füst a padok alá szállt, így melegítve a padon ülőket. A legenda szerint valaha itt sütötte szalonnáját Rákóczi Ferenc is, miközben a gyönyörű Cinka Panna cigánylány hegedűjével, és énekével szórakoztatta a fejedelmet. No igen, élni tudni kell! Ajánlom mindenkinek a pincét, kisgyerekek is imádják a rengeteg pinceaéget, az izgalmas történeteket történelmi személyekről!

Persze felnőtteknek is érdemes ;-)

BEMUTATKOZIK A RÁKÓCZI SZÖVETSÉG

Az 1989-ban megalapított, idén 20 éves Rákóczi Szövetség kiemelkedően közhasznú szervezetként két cél megvalósításán munkálkodik. Egyfelől névadójának, II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek szellemi örökségét kívánja ápolni és népszerűsíteni, másrészt sokoldalú tevékenységével a magyarországi és a határon túli magyar közösségek kapcsolatépítésén munkálkodik, segíti a szomszédos országokban élő magyar közösségek identitásának megőrzését.

A Szövetségnek jelenleg több mint 10 ezer tagja van, helyi szervezeteinek száma 233. A szervezetek túlnyomó többsége Magyarországon működik, de a Szövetségnek szervezetei vannak a szomszédos országokban is. Szervezeti életének fontos tényezője a Rákóczi Klub, amely havonkénti programjaival kívánja szolgálni a Szövetség céljainak megvalósítását. A Szövetség még 1989-ben létrehozta Alapítványát, amely jelenleg „Csehországi és Szlovákiai Magyar Kultúráért Alapítvány” néven működik és fő feladata a felvidéki és kárpátaljai magyarság kultúrájának és oktatásügyének sokoldalú támogatása.

Mivel a határon túli magyarság megmaradásának legfontosabb feltétele a magyar identitástudat kialakítása és elmélyítése a felnövekvő nemzedékeknel, a Szövetség tevékenységében kiemelkedően fontos szerepet szán az ifjúságszervezésnek és a magyar nyelvű oktatás ügyének. Ezt igyekszik összekötni a Kárpát-medencei magyar-magyar kapcsolatok támogatásával, mivel a magyarországi fiatalok a személyes kapcsolatok révén érzékenyebbé válhatnak a határon túl élő magyarság ügye iránt. Ezt a célt a különböző korosztályok részére szervezett rendszeres programok segítségével kívánja a Szövetség megvalósítani.

Általános iskolás gyermekek részére a Szövetség két színhelyen is nyári táborokat szervez. Esztergomban elsősorban kárpátaljai gyermekek vesznek részt, ezen kívül meghívást kapnak a szloványvidékeken élő felvidéki gyermekek is.

A másik tábor színhelye Baja, itt a bajai Rákóczi szervezet szervezésében délvidéki szloványtelepüléseken élő magyar gyermekek vesznek részt.

A középiskolások számára két színhelyen rendez a Szövetség nyári táborokat: Győrött és Sátoraljaújhelyen. A sátoraljaújhelyi tábor résztvevőinek száma közel 300, a sokrétű program egyik fontos eleme minden évben Rákóczi szülőfalujának, Borsinak meglátogatása. A résztvevők a Kárpát-medence valamennyi országából érkeznek a táborba.

A középiskolások számára két fontos történelmi vetélkedőt rendez a Szövetség, tavasszal a Pannonhalmi Főapátsággal közösen zajlik a Cultura Nostra történelmi vetélkedő, évről-évre változó témával. A másik történelmi vetélkedő az 1956-os forradalom emlékére 1993 óta minden évben megrendezett nagyszabású Gloria Victis ifjúsági emlékűnnepség részét képezi.

Ezeken a történelmi vetélkedőkön minden évben mintegy 300 csapat vesz részt a Kárpát-medence különböző országaiból. Az ünnepségsorozatra közel 1000 határon túli fiataalt hív és lát vendégül a Rákóczi Szövetség.

Rendkívül népszerű a középiskolás korosztályok között az 1994 év óta minden évben megrendezésre kerülő március 15-i diákutaztatási program, amelynek keretében a Szövetség támogatásával hazai középiskolák diákjai buszokkal határon túli magyar középiskolákhoz utaznak és ott közösen ünnepelnek. Minden évben mintegy 50 középiskola diákjai vesznek részt ebben a programban, ami nagy hatással van nemcsak történelmi ismereteik gyarapítására, hanem nemzeti identitásukra is.

A Rákóczi Szövetség 2005 óta minden évben a magyarországi civil társadalom adományaira alapozva beiratkozási ösztöndíjban részesíti azokat a gyermekeket, akiket szülei magyar tannyelvű iskolába íratnak be a Felvidéken. Ezt a kezdeményezést az indokolta, hogy egy szlovák-magyar államközi megállapodás következtében Szlovákiában nincs lehetőség a státustörvény szerint járó ösztöndíjnak a családokhoz történő közvetlen eljuttatására. Évenként közel 2000 gyermek családja kapja meg – ösztöndíj átadási ünnepség keretében – ezt a támogatást. A Rákóczi Szövetség fontos feladatának tartja, hogy ifjúsági programok szervezése mellett az önszerveződés folyamatát is elősegítse az ifjú nemzedékeknek. Ezt a célkitűzését ifjúsági szervezetek létrehozásával kívánja megvalósítani, elsősorban a középiskolákban. Az eddigi szervezési folyamat eredményeként ma már 92 középiskolai Rákóczi szervezet működik nagyrészt Magyarországon, kisebb részt a Felvidéken és Erdélyben. A Szövetség középiskolás korú tagjainak száma meghaladja a 3000-et. A középiskolás szervezetek részére vezetőképzőket és hétvégi tanulmányi kirándulásokat szervezünk, elsősorban a Felvidékre.

Ahhoz, hogy a Szövetség ezt a nemzetstratégiai szempontból fontosnak ítélt tevékenységet folytathassa, áldozatos munkát végző szervezőkre és a program költségeinek fedezéséhez az ügy iránt érzékeny támogatókra van szüksége. Az ismert költségvetési helyzet következtében az állami források beszűkülnek, így a Szövetség egyre jobban rászorul a civil társadalom, az önkormányzatok, magánszemélyek és nem utolsósorban a gazdasági szervezetek támogatására.

A Rákóczi Szövetség arra kéri a MGYOSZ tagszervezeteit, azokat a vállalati vezetőket, akik a Szövetség célkitűzéseit fontosnak tartják, hogy lehetőségeikhez képest támogatásban részesítsék tevékenységét, programjait. Akik úgy gondolják, hogy ezen bemutatkozó anyagon túlmenően személyes konzultáció is szükséges a támogatásra vonatkozó döntés meghozatalához, szíveskedjenek ezt közölni. Természetesen a Szövetség készen áll olyan dokumentációk, kiadványok átadására is, amelyek szükségesek a reménybeli partnerek álláspontjának kialakításához.

A Rákóczi Szövetség elérhetőségei:

Rákóczi Szövetség (1027 Budapest, Szász Károly utca 1. IV. em. 1.)
Postacím: 1255 Budapest, Pf. 23.
Telefonszám: 00- 36- 1- 201 3067
Faxszám: 00- 36- 1- 212 8891

e-mailcím:
info@rakocziszovetseg.hu
Bankszámlaszám:
11705008-20119193
Honlapunk: www.
rakocziszovetseg.org

Tisztelettel

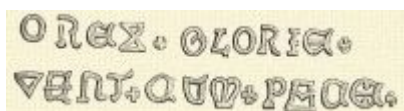
Dr. Halzl József
a Rákóczi Szövetség elnöke

XXI. Gagy-vize völgye.

Csekefalva. Szent-Ábrahám, e falu régi temploma, harangjai. Szent-ábrahामी családnevek. Zsidán pataka. Ing völgye. Régi építkezések nyomai. Arany eke és arany szarvas az Ing kutjában. Zsidóhegy. Várnyomok. Gagy. Zongota völgye. Várhátja. Tündérek utja.

Ujból Székely-Kereszturon vagyunk, de a már ismert kedves kis városkán most csak átutazunk, hogy az északról lejöő Gagy-vize völgyébe térjünk fel. *Csekefalván**Tseke Köröns fia a szent Istvánkori székely ősök egyike volt a Csiki kronika szerént. Ettől, ki első idetelepülő volt, nyerhette e falu elnevezését. átvonulva *Szent-Abrahámot*, Gagy völgyének legnevezetesebb faluját éri az utas, mely község hajdan anya-ecclesiája volt a szomszéd Csekefalva, Andrásfalva és Gagynak, és melyet 1333-ban már mint önálló egyházmegyét találunk bejegyezve a pápai dézmák regestrumában.*Vyda sac. de S. Abraham solv. 3 ban. ant.

E faluk közös temploma a falu felső végénél beszakadó Ingpatak völgye torkolatjánál egy dombon feküdt, melyt még most is *Templom-hegynek* hívnak, a templomhegy feletti tetőt pedig *Tomori-padjának*. Ez egyház nagyon szép és régi volt, falait szép fresco-festvények boríták; de romladozott lévén, e század elején lebontatott. Innen vitetett a falu között lévő unitárius imaház harangja, melyen féldombor majuskel írásmodorban e körirat van.

(*O rex gloriae veni cum pace.*)

Mely XIV-ik század végéig divatozott írásmodor.*A majuskel a XIV-ik század végéig tartotta magát Erdélyben. A XV-ik kezdetén jön be a barát minuskel és a XVI-ik század közepéig uralkodik. némileg adat e templom építési idejéről.

Sz.-Ábrahámban még megjegyzendő az is, hogy a nép között sok nevezetes családnév fordul elő, mint: Csáki, Kornis, Bátor, Jósika, Istvánfi, Szepesi, sat., hogy ezek s az említett *Tomoripad* elnevezés is miként kerültek ide, megmagyarázhatlan. Augustinovics Pál (főkormányászéki tanácsos) – ki az unitárius státusnak és iskoláknak 60,000 forintra emelkedett szép hagyományt tett, – sz.-ábrahामी unitárius lelkész fia volt, s itten is született.*Augustinovicról majd alább Kis-Solymos leírásánál fogok bővebben értekezni.

Valójában meglepő jelenség az e vidéken előforduló számos zsidós elnevezés, minő *Bethfalva*, *Galathvára*, *Szt.-Abrahám*, *Libán*, *Zsidóhegy* stb. mi az észlelő előtt azon kérdést támasztja, ha valjon nem laktak-e e vidéken a kereszténység előszázadaiban zsidók? mert hogy Jeruzsalemnek Titus általi bevétele és a zsidó nemzetnek szétszórásakor honunkba számos zsidó jött, kiket a romaiak bányászatnál alkalmaztak, s kiket Pál apostól a keresztén hitre áttértet, azt történészek bizonyították.*A többek közt Székely Sándor unitárius vallástörténet 2-ik és 3-ik lapján. ; s azért nem lehetetlen, hogy egy ily zsidótelep lakhatta az Ing völgyét régen, mire vonatkozhatna az ottan elrejtve hitt arany szarvas (a zsidók arany borja) bálvány, a szomszéd *Zsidánpatak* elnevezése, ugy a *Zsidóhegy* és *Szt.Abrahám* neve is.

A Szt.-Abrahámot követő *Magyar-Andrásfalván* felül *Gagy* jön. A minő bünbakja Udvarhelyszék havas aljának Oláhfalva, olyan alsó részének Gagy; minden élcz, minden adoma üldözi e falunak lakóit. A gagyiak vetették el a sót és aranyport, azt megfogamzó növény magnak itélvén, ők huzták toronyra a bikát, sőt még a gagyi papról is van adoma: „*Olyan gondos mint a gagyi pap*” Mit onnan eredettnek mondanak, hogy a szegény, szolgát tartani képtelen pap egykor hatalmasan szónokolt; de meglátva az ajtóval szemben lévő szöszékből, hogy a disznósordát hajtják, azon aggodalmában, hogy az ő malacjai othon maradnak, megfélekedett a hely méltóságáról, s az ott elhaladó szomszédasszonyok kikiáltott, hogy az ő malaczeit is csapja ki. Mondják továbbá, hogy keskeny földjeiket nem merik végig szántani, nehogy fel billenjenek.

Régi időkben midőn az utak rosszasága miatt, de ősi szokásból is, a férfiak lóháton utaztak, Sándor István, Udvarhelyszék fő királybirája, Gagyon átmelve, kérdezősködött a Bözdöbe menő út felől: *Hát menjen fel az úr a Pistabá* (a névután ragasztott *bá* bátyámat jelent) *földjénél, osztán az Andrásbá erdeje alatt elé stb.* De atyafi, felel a fő királybiró, én nem tudom, hogy hol van sem a Pistabá földje sem az Andrásbá erdeje. „*Hát kied (kegyelmed) ki?*” kérdi a bántódott gagyi. Én a főtiszt vagyok. „*Nóhát elég bolond volt, a ki olyan főtisztet választott, ki még azt sem tudja, hogy hol a Pistabá földje*”, mond gagyi atyánkfia.

S száz még száz más adoma, mi onnan ered, hogy sok golyvás van köztök s egy kissé talán buták is, de minden butaságuk mellett, még is kiélczelték és meggyalogoltatták a gagyiak József császárt, mint az megénekelte Dózsa Dániel barátom.

Gagynak van egy érdekes harangja, mely nem annyira régisége, mint a miatt nevezetes, hogy az Rákóczi Ferenc forgalomból kiment rézpénzeiből öntetett, mint körirata bizonyítja:

INDUST. DR. PALFIANORUM EX MONETA CUPR DEPLORATO STATU TRANS. CONFLATO.

Oldalán 1701. év szám, körül a Rákóczi által veretett különbféle pénzek egy egy példánya van beöntve.

E harangnak másik hason párja 1848-ban ágyuvá öntetett; minő szeszélyes játéka a sorsnak, hogy a szabadság pénzéből Isten dicsőségére zugó, a hiveket imára hívó harang lesz és a harang ágyuvá válik, hogy a honnan szabadságát, Isten e legszentebb adományát, oltalmazza. Gagy kicsiny temploma 1666-ban épült, vagy is akkor, midőn Szt.-Abrahámtól elválva, önálló egyházmegyévé lett. A falunál beszakadó *Zongota patak* völgyén, és a magas *Gagy keresztje* nevű hegyen vonul át a Keresztúrról Kis-Küküllő völgyére menő országút. A Zongotának jobb partján egy Gagyra néző magas hegycsúcs emelkedik, melyet *Várhátjának* neveznek, de a követelt várnak ma ott semmi nyoma nincsen.

A Zongota patakával párhuzamoson fut le a *Járpataka*, ennek eredetén felül *Földhid* nevű hegyélen vonul át a *szép asszonyok* vagy más néven *Tündérek útja*.

Ez pedig egy rétyi *honárká*-hoz és a rikai *kakas borozdá*-hoz hasonló (alján 8 lépés átmérőjű 4–5 láb magas) földtöltés, mely innen északkelet irányban átmegegy a körispataki erdőkre, hol a *Rakotyáстетőn*, *Gyertyános sarkán*, *Borzliktetőn* át a *Dömös sarkáig* követhető vonala, itt rútkárok, szakadások jöven közbe, tovább nem nyomozható, bár azt követelik, hogy egészen a Firtosig – melynek irányul – ment fel; délnyugatra menő része már tisztábban nyomozható, mert a *Gagy keresztjénél* átvág a solymosi, csöbi és zsákodi erdőkön a Szászföldre. Most teteje sűrűn be van fával nőve; néhány helyen átmetszést tettem s közép mélységénél néhány hüvelyk vastag összeverődött vereses égett földréteget találván, azt téglapordadéknak ítéltém, miért is az énlaki és martonosi (később meglátandó) romai castrumokhoz vezetett, téglával burkolt romai útvonalnak hittem; de vonalát követve, csakhamar meggyőződtem, hogy az útvonal nem lehetett, oly meredek oldalokra érven, hol még gyalog is alig lehet lecsúsztatni. E szerént tehát ez valamely iránytöltés vagy határvonal lehetett.*Láss többet az e fajta töltésekről ezen kötet X-ik fejezetében. az egész Székelyföldöt átszelő (a Brassó közeli apácza erdőktől kiindulva, a görgényi havasokig menő) földtöltésnek egy mellék ágazata, mert az Oroszhegynél elhagytuk fő vonal, mint később meglátandjuk, a Parajd közeli Rabsonné vára alatt csap át a görgényi havasokra, tehát az egész Székelyföldet déltől északnak menőleg szeli át, míg ezen mellékága azt keletről nyugatnak irányulva futja át. Részletesebb nyomozását a Partium leírásánál folytatandónak fenhagyván, most vissza térek Gagy vize völgyébe.

Orbán Balázs

Rákóczi unokája

Aspermont huszárgenerális, ki tudvalevőleg Rákóczi hűgától származott volt, Mária Terézia korában egy ízben a II.Rákóczi Ferenc révén történelmi nevezetességre juttatott Ónod alatt, nehéz utazókocsijával a sárba feneklett. Minden igyekezet hasztalan volt, hogy a kocsit kiszabadítsák.

A vásárról éppen akkor hazatérő sok paraszt elhajtattott mellette anélkül, hogy segítségére lenne: de sőt a német baján jóízűen kacagott.

Ekkor Aspermont türelemvesztesen leugrik kocsijáról és harsány hangon feléjük mennydörög:

-Hogyan atyafiak? Hát engeditek, hogy Rákóczi unokája a sárba fulladjon? Nem kellett több, a parasztok legott kifogták lovaikat, kivontatták a a grófot és diadallal vitték be Ónodra.

E kis történet híre eljutott Bécsbe is, és mikor Aspermont útból visszatérve, ismét megjelent az udvarnál, Mária Terézia így támadt rá:

-Hallja Aspermont, én nem akarom, hogy a sárba fulladjon, de azoknak a Rákóczi-féle bolondságoknak hagyjon békét, mert különben bezáratom.

Tóth Béla

A Rákóczi Hírlevelet szerkeszti: Fenyvesi Miklós

Fogadják jó szívvel, olvassák szeretettel!
miklos.fenyvesi@fibermail.hu